

مسعود ده‌نمکی، نویسنده و کارگردان تشریح کرد

ماجرای تدوین مجموعه فرهنگ‌نامه اسارت و آزادگان چه بود؟

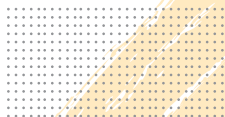

این که سراغ تحقیق و تالیف درباره آزادگان رفتیم و مجموعه فرهنگ‌نامه اسارت و آزادگان را منتشر کردم به ایام ورود آزادگان به کشور برمی‌گردد که در آن ماه‌های نخست ستاد آزادگان تشکیل شد و من در بخش گزینش مشغول به کار شدم. این بخش سوابق آزادگان را در دوره اسارت بررسی می‌کرد تا براساس صلاحیت‌های‌شان در آن دوران، برای مشاغل طبقه‌بندی شده تصمیم‌گیری کنند. چون بعضی در اسارت تحت فشار کم آورده و خیانت کرده بودند و در همه اردوگاه‌ها چنین افرادی وجود داشتند. در مرحله گزینش با توجه به مصاحبه‌هایی که انجام دادیم، متوجه شدیم بخش عظیمی از تاریخ دفاع مقدس آن طرف خاکریز رقم خورده بود و همان موقع که آزادگان تازه به کشور برگشتند باید کارهایی صورت می‌گرفت و خاطرات آنها از طریق مصاحبه گردآوری، ثبت و ضبط می‌شد. پیدا کردن آدم‌های متفاوت و واکنش‌های آنها در برابر وقایع اسارت مرا واداشت که به مسئولان آن موقع ستاد آزادگان پیشنهاد دهم در کنار کارهای خدماتی که برای آزادگان از قبیل وام، مسکن، شغل و... انجام می‌دهند کار فرهنگی هم داشته باشند. گرچه ستاد، وظیفه‌اش کار اداری و ستادی بود و کار فرهنگی برای

برش

آن تعریف نشده بود. شاید بعدها مانند سایر بنیادها ادغام می‌شد و دستگاه جدیدی با مسئولیت‌های جدید به وجود می‌آمد اما مسئول وقت ستاد، مرحوم وکیل موافقت کرد و گفت خود شما مسئول این کار باش و من واحد پژوهش ستاد آزادگان را راه‌انداختم.

در بدو ورود اسرا به کشور، یک نوع دفترچه آماری تهیه شد و از آنها در دوران قرنطینه چند روزه که در مرز یا اردوگاه‌هایی که در شهرهای مختلف شکل گرفت، سؤالاتی پرسیدند که البته مبنای گرفتن اطلاعات، مبنای درستی نبود، چون درباره نام اردوگاه‌ها، خود اسرا هم اطلاعات دقیقی نداشتند و گاهی خود اسرا نامی برای اردوگاه انتخاب می‌کردند یا صلیب سرخ نامی بر اردوگاه‌ها می‌گذاشت و حتی گاهی این اردوگاه‌ها در خود عراق به نامی دیگر معروف بود به همین دلیل بر اثر تشابه اسمی یا اغلاط دیگر، گردآوری اطلاعات اولیه هم چندان به‌درستی صورت نگرفت. اما همین دفترچه اولیه هم مفید واقع شد، چون در بررسی اسارت یا آمارهای دیگر قابل مطالعه و تحقیق بود. در یکی از مطالب دفترچه، سؤالی درباره یک خاطره از اسارت بود که عموماً خاطرات مشترک نوشتند. چون در

در همان مقطع

چند جلد کتاب با

عنوان «خاکریز

پنهان» را منتشر

کردم که همان

خاطرات اسرا را

گردآوری، پالایش

و با افزودن

مصاحبه‌های

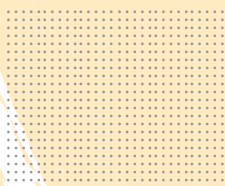
تکمیلی از آزادگان

شامل معنویت

در اسارت،

شکنجه در اسارت

و... به چاپ رسید

اینجا همه به ناب‌ترین خاطره می‌پرداختند که درباره رحلت امام یا روایت جمعی از یک واقعه بود. با این همه، در همان مقطع چند جلد کتاب با عنوان «خاکریز پنهان» را منتشر کردم که همان خاطرات اسرا را گردآوری، پالایش و با افزودن مصاحبه‌های تکمیلی از آزادگان شامل معنویت در اسارت، شکنجه در اسارت و... به چاپ رسید. یک جلد هم فرهنگ واژه‌ها و اصطلاحات در اسارت را شامل شد که شاید بعدها به این فرهنگ و اصطلاحات نیاز باشد. در همان مقطع که در ستاد آزادگان مصاحبه‌ها انجام شد با خودم فکر کردم که کار باید گسترده‌تر از آنچه هست انجام شود. سال ۷۱-۷۲ که در ستاد آزادگان بودم، اتفاقی افتاد که وضعیت به شکلی تغییر کرد. از جمله در آن موقع نشریه شلمچه راه‌اندازی کردم که بر این ایده بودم غیر از خاطره و خاطره‌نگاری، روایت آنچه که بر رزمندگان و ایثارگران درباره آنچه می‌خواستند و در واقع آرمان؛ شهدا و ایثارگران نوشت که چرا رفتند؟ لذا باید از این موضوع هم حرف زد. درباره بخش نخست حوزه هنری و جاهای مختلف فعالیت داشتند و کتاب‌های زیادی هم منتشر شد اما درباره مطالبه آرمان شهدا و آنچه که به خاطر آن به جبهه رفتند، جای خالی احساس می‌شد، برای همین نشریه شلمچه را منتشر کردم و آن موقع به این نتیجه رسیدم که حضورم در ستاد آزادگان با توجه به این‌که نشریه شلمچه منتقد دولت بود، شاید برای مسئولان وقت ستاد آزادگان هزینه داشته باشد و برای همین از ستاد جدا شدم اما به‌طور شخصی کار پژوهش درباره آزادگان را دنبال کردم. من سراغ مصاحبه با چهره‌های شاخص اردوگاه‌ها رفتیم که با بعضی از آنها ۴۰-۳۰ ساعت با برخی دیگر حتی تا ۵۰ ساعت مصاحبه می‌گرفتم تا بر اساس این مصاحبه‌ها با قشرهای مختلف نظامی از ارتش، سپاه، بسیج، روحانی و... به یک پرسش‌نامه و بستری برسم که براساس آن بتوان تیمی تشکیل داد که یک شیوه یکسان و منظم کار تحقیق داشته باشد. هر چه مصاحبه‌ها جلوتر می‌رفت به جزئیات بیشتری دست پیدا می‌کردیم.

■ معرفی کتاب «در کوچه باغ‌های پرتقال و زخم» نوشته دکتر محمد مرادی

نگاه تطبیقی به آثار خلق شده در جهان اسلام با موضوع فلسطین

حال نشانه‌های شعر فلسطینی را به صورت اصلی‌اش بیشتر باید در شعر شاعران عرب، به‌ویژه شاعران سرزمین‌های اشغالی جست. شاعران پارسی‌گو گرچه کوشیده‌اند شعرهای زیادی با موضوع فلسطین بسرایند، به‌ندرت شعری قابل مقایسه با شاعران فلسطینی سروده‌اند. در سال‌های اخیر به‌ویژه در شعر آزاد نسل دوم و سوم پس از انقلاب و با جهانی شدن مفاهیم فلسطین و مطالعات اشعار شاعران فلسطینی الاصل و در کنار آن با گسترش اطلاع‌رسانی‌ها توسط رسانه‌های جمعی، شعر شاعران فارسی از نظر بیان مفاهیم به شعر شاعران عرب نزدیک شده‌است.

در میان شاعران فلسطینی فدوی طوقان، محمود درویش، سمیع القاسم و توفیق زیاده از دیگران پرکارتر و شناخته‌شده‌تر هستند و در میان شاعران فارسی مرحوم حمید سبزواری و علیرضا قزوه آثاری در خور با این موضوع سروده‌اند.

در سال ۱۳۹۵ به همت نشر سیمرغ هنر و همکاری پرتو رخسید منتشر شده است در چهار فصل سامان یافته است.

در فصل اول نویسنده پس از ارائه کلیاتی از جایگاه ادبیات پایداری، شعر فلسطینی و دوره‌های مختلفی را از نظر گذرانده و پیشینه‌ای از پژوهش‌های انجام شده در این زمینه را معرفی کرده است. فصل دوم به تطبیق مفاهیم مشترک شعرهای فارسی و عربی با موضوع فلسطین اختصاص دارد. در فصل سوم، نمادها و کلیدواژه‌های مشترک در فلسطینیات این دو زبان با یکدیگر مقایسه شده‌است. در فصل چهارم نیز، ضمن اشاره به جایگاه قالب‌های شعری فارسی و سیر تحول آنها در جریان شعر فلسطینی، چند اثر گزیده از شاعران انقلاب اسلامی به صورت نمونه آورده شده و درباره ویژگی این اشعار در چارچوب هدف پژوهش، سطرهایی نوشته شده است.

در کتاب در کوچه باغ‌های پرتقال و زخم، اشعار ۲۰۰ شاعر فارسی و ۸۰ شاعر عرب با موضوع فلسطین تطبیق و با یکدیگر مقایسه شده و نویسنده کوشیده است برای استفاده از اشعار عربی به ترجمه‌های فصیح و اوصول مترجمان نامداری

چون موسی بیدج، عبدالحسین فرزاد، موسی

اسوار و صابر امامی مراجعه و در مواقعی نیز از اصل عربی استفاده کند.

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که حجم آثار آفریده شده با موضوع فلسطین، ستودنی و گاه باور نکردنی است؛ با این

ادبیات پایداری از جهانی‌ترین

حوزه‌های فرهنگ و هنر بشر است.

تجربه‌های تاریخی ملت‌های

مختلف و حتی ایستادگی‌های فردی در پیوند با ادبیات، به همراه رویکرد تقابلی خوبی‌ها و بدی‌ها این گونه ادبی را در کشورهای گوناگون تبدیل به جریانی با آثار درخور و شایسته کرده است.

مساله فلسطین و تقابل با زیاده‌خواهی‌های صهیونیست‌ها از دقیقه‌هایی است که موضوع خلق آثار ادبی مختلف در ملت‌های گوناگون شده‌است. شاعران و نویسندگان ایرانی، به دلیل روحیه بومی و تاریخ سلحشوری‌شان و نیز باورهای مذهبی و ظلم‌ستیزانه‌ای که دارند، در کنار شاعران عرب، توجهی ویژه به مساله فلسطین داشته‌اند، به گونه‌ای که در کنار ادبیات دفاع مقدس، ادبیات مقاومت فلسطین نیز از شاخه‌های مورد توجه فعالان ادبیات پایداری بوده‌است.

استادان دانشگاه و پژوهشگران ادبی، به موازات تولید شعر، به جریان نقد و بررسی آثار توجه داشته و کوشیده‌اند با ارائه الگوهای نظری درخور، به رشد و پویایی این نوع ادبی کمک کنند. از آنجا که مساله فلسطین، به عنوان اصلی‌ترین مساله مبارزاتی جهان اسلام است، نگاه تطبیقی به آثار خلق شده در گستره جهان اسلام با این موضوع مهم است.

دکتر محمد مرادی، دانشیار و عضو هیات علمی دانشگاه شیراز در کتاب «در کوچه باغ‌های پرتقال و زخم» جایگاه شعر پایداری فلسطین در ادبیات انقلاب و مقایسه با اشعار شاعران عرب را بررسی کرده است. این کتاب که نخستین بار

مقصومه مرادی

استاد دانشگاه فارس

